

Thomas PIKETTY: *Le capital au XXIe siècle*, Paris, Seuil, 2013, 970 pàgines. [Edició en català: *El capital al segle XXI*, Barcelona, RBA-La Magrana, 2014, 777 pàgines i edició en castellà: *El capital en el siglo XXI*, Madrid, Fondo de Cultura Económica, 2014, 663 pàgines].

Pocs llibres aconsegueixen revolucionar el debat polític i intel·lectual com el de Thomas Piketty. El seu gran mèrit és haver posat al centre del debat la desigualtat, una qüestió que ell mateix considerava negligida pels economistes actuals, haver-ho fet amb dades i en una perspectiva de llarg termini. De fet, en paraules seves, aquest és un llibre tant d'història com d'economia.

Una de les principals aportacions de Piketty és la idea que hi ha una llei intrínseca en el sistema, ell l'anomena la segona llei fonamental del capitalisme, que porta cap a un increment de la relació estoc de capital/PIB. Segons aquest autor, a llarg termini aquesta relació és equivalent al quocient entre la taxa d'estalvi d'un país i la seva taxa de creixement. Quan un país estalvia molt i creix poc tendeix a acumular un gran estoc de capital en relació a l'ingrés nacional, i això té conseqüències socials i distributives importants. Que la taxa de rendiment del capital sigui superior a la taxa de creixement de l'economia fa que augmenti la desigualtat. La gent que ha aconseguit acumular un patrimoni o l'ha heretat dels seus ancestres obté uns ingressos importants que, de mitjana, li permeten no només viure de renda sinó seguir augmentant el seu patrimoni. En canvi, els que només viuen del seu treball, en una societat que no creix gaire, tenen poques oportunitats de tenir uns ingressos superiors a la gent que viu de renda. Evidentment hi ha altres forces que juguen en sentit contrari, com l'extensió del coneixement, però Piketty és bastant convincent, amb l'evidència històrica que aporta, que només amb disminucions dels patrimonis acumulats o dels seus rendiments –mitjançant la fiscalitat i la inflació– o amb un fort creixement de l'economia, es pot revertir aquesta tendència.

Aquesta visió històrica li permet constatar que, en l'època del creixement econòmic modern, la norma al món avançat (Europa Occidental i Amèrica del Nord) han estat unes taxes d'increment anual del producte per habitant que han oscil·lat en la major part del temps entre l'1 i l'1,5 %, com es palesa entre 1820 i 1950. Les elevades taxes de l'època daurada del capitalisme, un fenomen essencialment europeu i japonès, s'expliquen pel retard d'aquestes àrees respecte a la frontera mundial de producció dels E.U.A i són del tot excepcionals. Per tant, en el segle XIX, amb taxes de creixement del producte per habitant com les descrites, en contrast amb una taxa de rendiment del capital que voltava el 5%, la desigualtat es va incrementar. La desigualtat en la retribució del capital i la del treball, condicionada aquesta darrera per la taxa de creixement de l'economia, va alimentar l'acumulació i la concentració del patrimoni, alhora que aquest experimentava notables canvis de composició (davallada del valor de les terres agràries respecte al d'altres actius físics i financers). Als E.U.A., on el creixement va ser més alt en el segle XIX i on els patrimonis heretats eren menys importants, la desigualtat va incrementar-se menys que al vell continent.

El període 1914-1945, amb l'impacte de les dues guerres mundials, és decisiu en l'anàlisi de Piketty. L'efecte de les dues conteses i de la depressió internacional va consistir en el trencament de la tendència secular de l'increment del valor del capital en relació amb el PIB. La contundent davallada del valor del capital a l'Europa Occidental, alhora que als E.U.A. palesava una major estabilitat, es va deure principalment a l'enfonsament de les carteres de valors d'aquests països a l'exterior, a la feblesa de l'estalvi, a la destrucció física de capital (amb grans diferències entre els països) i a la davallada dels preus dels actius, primer per la depressió, i després pel nou context polític amb un ascens de la propietat mixta i de la regulació. A més, també hi va influir l'expropiació dels rendistes, que van invertir en deute públic en contextos inflacionaris en comparació amb els del segle XIX.

A més, aquests processos van estar acompanyats de reformes fiscals progressives, més profundes i permanents als E.U.A. El fet que el rendiment del capital fos inferior al de la taxa de creixement de l'economia, va portar a que durant aquests anys s'assolís la part més baixa de la corba en U, més marcada a Europa, que defineix el segle XX pel que fa a la relació estoc de capital/PIB.

Passada l'excepcionalitat dels xocs de 1915-1945, s'hauria d'haver tornat progressivament a la norma, és a dir, a l'augment de la diferència de retribució del capital i del treball i a la recuperació dels nivells anteriors a 1914 de la relació estoc de capital/PIB. Tal com sosté l'autor, la desigualtat tendeix a seguir una evolució procíclica. Tanmateix, durant les dècades daurades del capitalisme entre els anys cinquanta i els setanta i de manera molt especial a Europa, aquest retorn es va veure frenat per una combinació de creixement alt, i excepcional, que ja hem comentat, i unes opcions polítiques, que es traduïen en una fiscalitat progressiva (sobre la renda i les empreses, sobre el patrimoni, sobre les successions...), en el desenvolupament del capital públic... Si bé la causalitat dels canvis polítics requeriria una explicació més clara, l'evidència és que tot plegat va incidir negativament en el rendiment i el valor del capital. A més, en aquests anys es va ampliar i consolidar un canvi fonamental en relació al segle XIX, que va alterar el repartiment de la riquesa en les economies avançades. Es va produir el desenvolupament d'una classe mitjana patrimonial. A la fi del segle XIX, el 90% del patrimoni estava en mans del 10% de la població més rica; el 40% següent detenia només entre el 5 i el 10% del patrimoni nacional. En la segona meitat del segle XX, aquest 40% ha passat a detenir un terç del patrimoni a Europa i una quarta part als Estats Units. I s'ha tractat d'un fenomen de llarga durada.

Si els anys de la segona postguerra mundial es van caracteritzar per la prosperitat econòmica i una desigualtat menor que els de la *Belle Époque*, el tombant dels anys setanta i vuitanta han portat un reviscolament de la desigualtat. Això ha estat particularment marcat als Estats Units, una societat que havia estat tradicionalment molt més igualitària que els vells països europeus. En el cas nord-americà la desigualtat salarial hi ha jugat un paper molt important. Contràriament a la imatge autocomplaent que el país té del seu sistema econòmic i social, aquesta divergència salarial difícilment es pot explicar per la meritocràcia i sí per una captura de rendes per part d'una elit d'alts executius de les grans empreses, els quals han vist incrementades les seves remuneracions molt per sobre de l'evolució de la seva productivitat. A més, l'increment del cost de l'educació superior per a les famílies ha contribuït a aquesta major desigualtat salarial. El cas contrari és el dels països escandinaus, on un sistema d'educació professional i superior inclusiu porta a un ventall salarial més estret.

En definitiva, la represa de la desigualtat de les darreres dècades ens ofereix la imatge dels anys centrals del segle XX, aquells que van de la primera guerra mundial al final de l'època daurada, com un parèntesi igualitari. És precisament aquest context i la forta sotragada de la present crisi econòmica, els que expliquen el fort impacte del llibre de Piketty, dins i fora del món acadèmic.

La darrera part del llibre consisteix en una proposta de política econòmica per tal de revertir aquesta tendència de represa de la desigualtat. L'autor té clar que en un món que necessàriament no podrà créixer als forts ritmes dels millors períodes del passat, només una mesura de política fiscal efectiva que redueixi el rendiment net del capital i en freni l'acumulació pot portar-nos a una major igualtat. Però ara ha de ser un impost sobre el capital a nivell mundial, perquè la globalització financera recent fa inefectiva qualsevol política fiscal a nivell nacional. L'extrema mobilitat del capital a través de les fronteres, i l'existència de paradisos fiscals, ha portat a una subhasta a la baixa en la fiscalitat sobre els patrimonis i els seus rendiments. Les velles receptes fiscals dels *Trente Glorieuses* han quedat totalment superades; només un esforç seriós i coordinat de tots els països, o si més no

d'un grup important (la Unió Europea, per exemple), pot fer que els rics tornin realment a pagar impostos i que, en aquest sentit, els anys centrals del segle XX no hagin estat un mer parèntesi socialdemòcrata.

En resum, un llibre que exemplifica moltes coses. Primer, la importància d'una visió de llarg termini, històrica, per explicar el present. Segon, la necessitat de sostenir aquesta explicació en una evidència àmplia i sòlida, que no pot ser sinó el resultat d'un esforç col·laboratiu i de llarga durada. Tercer, una aposta decidida d'allunyar-se del «mainstream economics», on massa sovint l'elegància matemàtica va acompanyada d'un substancial allunyament de la realitat, i de tornar a una economia més vinculada a la resta de ciències socials per establir fets i regularitats i delimitar els mecanismes en joc. Tot plegat era ineludible per constatar que no hi cap procés natural i espontani que permeti evitar la imposició de tendències de desequilibri i d'iniquitat en el repartiment de la riquesa. Per evitar-ho, cal la política.

JOSEP M. BENAUL BERENGUER
MARC PRAT SABARTÉS
Universitat de Barcelona